

Göncz László

Magyarföld

Mintha visszafelé utaznék az időben, olyan érzés kavarog bennem, amikor Szentgyörgyvölgyről Magyarföld felé dökögök az autómmal. A szűk úttesten lassan lehet haladni, mivel az útfelületet millió kátyú tarkítja, helyenként az aszfaltburkolat teljesen tönkrement. Az út menti legelő és a tölgyfákkal tarkított erdő a gyermekkoromra emlékeztet. Emlékeim felidézése az egykori gyepűelve eldugott útján zajló lassú ütemű közlekedés következménye. Az agytekervényeimben ösztönösen kibuggyanó merengés összemosza a múltat a jelennel. Hasonló természeti környezet kényeztet itt, mint amilyen gyermekkoromban a falusi legelő mögötti tölgyfás látványa volt. Olyannak tűnik, mintha egy csepp előleg lenne a mennyországból. Csak az angyalok hiányoznak a képről, akiket pedig könnyű odaképzelni a vagy húsz méter átmérőjű tölgyfakoronán át ficánkoló napsugarak közé.

Az erdőséget átszelő út, amelyen „poroszkálok”, bizonyára zajosabb időket is megélt, amikor az őrségi gerencserek agyagból készült portékáikat szállították a keletebbre fekvő megyékbe. Netán a Mura menti szlovén falvak aratómunkásai is erre indultak a távoli somogyi és baranyai beláthatatlan terjedelmű búzaföldekre, hogy a megélhetéshez élelmet és pénzt keressenek. Ellenkező irányban alkalmanként katonacsizmák és lovak patái kopogtatták az utat, néha dübörgő hernyótalpas társaságában. Vonultak errefelé németek, magyarok egyaránt, amikor szorította őket nyugatra a front megállíthatatlan irama. És jöttek maguk a „felszabadítók” is, akiket, az igaziakat, várták is sokan. Azok voltak ők ideig-óráig, amíg megtisztították Európának ezt a szögletét az emberiség egyik legsötétebb borzalmától. Aztán maguk is megszállók lettek, a következő, nem kevésbé rettenetes önkényuralom bábái és kovácsai. Sokan gyanakvóak voltak irántuk már megérkezésük előtt, mert durvaságuk, erőszakoskodásaik híre jóval megelőzte őket. A béke után esedező kisember csöbörből vödörbe pottyant. Újabb nyomorba taszították az istenadta népet, mellesleg úgy kényszerült bálványokat imádni, hogy énekelnie kellett mellé. Az oktatás és a kultúra szentélyeiben ódákat zengtek saját leigázásukról. Hiába vártak csodát a jóakarató emberek, nehezen kúszott fel a horizontra a szabadság pirkadata.

Néhány kilométerrel nyugatabbra, az országhatáron túl, gyakran lehetett arról hallani, magyarok között is, hogy „Magyarban” nem szeretnének élni, mert ott jóval rosszabbak az életkörülmények, kevésbé szabadok az emberek. Kamaszkorú fiatalok felvetették, amikor a magyarországi hetési falvakban, vagy éppen Magyarföldön és Szentgyörgyvölgyön utaztunk át, hogy „itt rosszabb az élet, mint nálunk”. Gyakran látták, hogy az udvarokon néhány kifáradt, idős ember botorkált a roskadt fakerítés mellett. A ház előtti rozoga fapadon, a még megmaradt néhányon, már csak elvéve pihen egy-két fejkendő anyóka. A pipázó nagyapák is régen eltűntek e falvak képéről. Gyermekcacagás ritkán hallatszik a portákon. Minden második-harmadik udvaron csak a kútkáva dacolt az idővel, bizonyítékul, hogy néhány évtizeddel korábban ott is élt egy család. Nehezen értik meg a rendszerváltás idején születettek, hogy bő fél évszázaddal korábban a helyzet azonos vagy hasonló volt a „muravidéki” és a „burgenlandi” oldalon tapasztaltakkal. Arra kevesen gondolnak már, hogy a huszadik században bekövetkezett sorsfordulók a korábban hasonlóan élő és gondolkodó, akármilyen nyelven beszélő embereket szétfejlődésre kényszerítették.

A Magyarországon maradt határszélben 1945 után a „testvéri szovjet szeretet” és a vasfüggöny nyomasztó árnyéka az életszínvonalat messzire visszataszította, a korábbi tatár- és törökjáráshoz hasonlóan. Nem duhajkodó jókedvében zsugorodott maroknyira a hetési és őrségi falvak népe, a huszadik század könyörtelen, rá oktrojált rendszerei vitték rá arra!

Ha az agyunkat pihenni hagyjuk, akkor a szemünkkel csak az idillt látjuk ebben a varázslatos környezetben. Ennél békésebb szeglete Európának, látszatra, kevés akad. Amikor az erdei út végén kitágul előttünk a látóhatár, úgy érzi az ember, hogy megállt itt az idő. Olyan benyomá-

sa támad, hogy valaminek a közepére vagy a végére ért. Ösztönösen a fékre taposok, a motort is megállítom. Enyhe szellő simogatja végig a környező bokrokat, méhzümmögés hallatszik körülöttem, fenséges harmóniában. Egy lélek sincs a látókörben, csak a közeli dombra ácsolt fatemplom „bontja meg” a természet rendjét. Még egyedibbé, szentebbé varázsolja a nyugalom után esedező vándor képzeletét. A templomot tudatosan alkothatták fából, hogy idegenségével is - mivel ember alkotta teremtmény - a természetet szimbolizálja. Mérete, aránya többszörösen meghaladja a település vallási igényét. Alkotói más szerepet szánhattak neki. A pusztából kiáltó bibliai szóhoz hasonlítható, mert egy letűnt világra figyelmeztet, amelyből hiányzik a lényeg, ami egykor itt volt: az élet, a gyermeksírás, a kacagás. Nyaranta, legalább egy alkalommal, mesébe illően, a fatemplom saját árnyékába varázsolja a magas művészetet, a népdal, a zene és az irodalom szerelmeseit. Neves alkotók, köztük a fatemplomépítés megálmodói is, a fővárosban megszokott színvonalon szórakoztatják a környékbeli és az éppen errefelé nyaraló közönséget. Azon a három napon a templom és környéke zsúfolásig megtelik, még ökumenikus istentisztelet is van benne, mellyel – hálaadásként – a művészfesztivál rendszerint befejeződik.

A falucska mai neve Magyarföld, korábban, a 20. század elejéig, Dobraföldnek nevezték. Zala megyének a szomszédos Vas megyébe kunkorodó csücskében bújik meg. Lakossága az évszázadok során teljesen elmagyarosodhatott, azért keresztelheték át „magyarföldre”. A faluban és a környező településeken a magyarok mellett a múltban más nyelvet beszélők is éltek, amire a térségben előforduló családnevek utalnak. A középkorban nem volt fontos a földesúrnak vagy más hatóságnak, hogy ki milyen nyelven beszélt, akkoriban más volt a mérték és az érték. Aztán a 19. századra az emberek többsége magyar lett, nem törődve genetikai és más összefüggéssel.

Az egyetlen ember, akivel találkoztam a falusi utcán, nem volt bőbeszédű. A múltból nem sokat tudott, vagy nem akart róla beszélni. Azt azonban megjegyezte, mivel felfigyelt gépkocsim idegen rendszámára, hogy „jobb lett volna nekünk is, ha odacsatolnak bennünket”. Az „oda” kétségtelenül az egykori délszláv államot vagy a mai Szlovéniát jelentette, de bizonyára embe-rünk az osztrák fennhatóság ellen sem tiltakozna. Kijelentése beszélgetésre buzdított engem, de a hetven év körüli ember nem állt kötélnek. Kényszerű mosollyal elköszönt, és betért az egyik udvarra, amelyen néhány tyúk kapirgált a szilvafák alatt. Az alig néhánytíz lakossal bíró faluban a házak legalább felében nem lakik már senki, de az „élő” portákon sem lehet mindenütt tyúkot látni. Ez nem csupán Magyarföld sorsa, ilyen a helyzet Hetésben, Őrségben és másutt is a határ mentén. Az emlegetett felszabadítók szájíze szerint kialakult nyugat- és Tito-ellenesség addig fajult, hogy a múlt század közepén vasfüggönnyel építettek több száz kilométer hosszúságban a nyugati és délnyugati államhatár mentén, aminek az lett a következménye, hogy a helyi lakosság a szülőföldje elhagyására kényszerült. A folyamat sokrétű és bonyolult volt, közvetve még ma is zajlik. Napjainkban összetettebbek az elvándorlás okai, az „eredmény” azonban ugyanaz: ürül, elnéptelenedik a falu. Egykor azért volt ott szörnyű az élet, mert a határsávban még a házuk mögötti telek vagy szőlőskert megművelését is minden alkalommal engedélyeztetni kellett, naponta akár többször is. A legtöbben megelégtették a zaklatást, a zártságot. Az idősebbek maradtak őseik földjén, a gyermekeknek viszont azt tanácsolták, hogy másutt keressenek boldogulást. „Idegenben sem lesz könnyű” – hangoztatták- „de ott reménykedni lehet”. A határ menti magyar falu az 1950-es években zsákutcává vált, ahol élni nem volt érdemes, mert errefelé megállt az élet, beborult a látókör, csak meghalni lehetett.

Tényleg bánkódtak az emberek azért, hogy nem csatolták el őket a hazájuktól, hogy nem lettek osztrákok vagy jugoszlávok? Túlzás lenne azt állítani! Azonban nem szabad zokon venni, hogy amikor a negyvenes évek végén tombolt a szegénység Magyarországon, és sokukat elhurcolták a Hortobágyra, olyasmire is gondoltak, hogy netán másutt jobb sorsuk lett volna. Arról keveset tudhattak, hogy az elcsatolt magyar közösségre mi várt mindkét világháború után, amikor félezer embert elhurcoltak, mert magyarok voltak. Arról talán hallottak, hogy már a két világháború között a magyarok beolvasztására törekedtek, azonban a legtöbb ember úgy van vele, hogy ha biztosítva van a napi betevő falat, és fedél van a feje fölött, nem sokat törődik mással. Mindenkinek csak egy élete van, és jogosan azt kívánja, hogy emberhez méltóan tudja azt leélni.

A határ mentén élők, bármelyik oldalra sodorta is őket a sors, rosszabb helyzetben voltak,

mint az országok belsejének a lakossága. Ennek ellenére a magyarországi oldalon a „Tito lán-cos kutya”-időszakban rosszabb volt a helyzet, mint a túloldalon. Ezért motoszkálhattak olyan ötletek egyesek agyában, hogy az elcsatolással, ha őket is érinti az ún. impériumváltás, többet nyertek volna. Kishitűek voltak talán a „megtántorodottak”? Ez sem mindig igaz! Egy kedves, idős barátom, aki ízig-vérig magyar volt, és a hazájáért akkora áldozatot hozott, hogy másik tíz ember együtt sem, elmesélte néhányszor, hogy volt a huszadik század ötvenes éveiben olyan nehéz időszak az országhatárra ékelődött családjukban, amikor az édesapja felvetette, hogy „miért nem szálltak meg minket is a délszlávok?” Rá gondoltam, amikor eltűnődtem a magyar-földi ember kurta mondatán. Talán egyedül maradt, jobb esetben a párjával; a szülei meghaltak, gyermekei, ha voltak, másutt éltek világukat. Mi maradt itt neki, amitől jókedve támadhat? A nyári „fatemplomfesztivál” talán tetszik neki, ha nem azzal küszködik, hogy a falura rácsodál-kozó vendégsereg folklórfigurának tekinti. Bár az is lehet, hogy felesleges az aggodalmam a jóemberért, mert ő így is jól megvan a bőrében, hiszen a természetből és az egészséges levegőből itt tényleg nem hiányzik, és talán a megélhetéssel sincs gondja.

Ki tudja miféle gondolatok teremnek a másik ember agyában? Egy szeles, téli napon vizsla kutyámmal a vasárnap délelőtti gyalogtúrát jártam, amikor megállt mellettünk egy személyau-tó. Az anyósülésen ülő hölgy megkérdezte tőlem, hogy beszélek-e magyarul. Mi tagadás, elszomorított a kérdés, pedig a kedves asszonyság nem akart megbántani, csupán információra volt szüksége a szomszédos országban. A hideg, szeles időjárás miatt vastag kabátot és sapkát viseltem, ezért bizonyára furcsa, vándorra emlékeztető látványt kelthettem. Miután biccenthet-tem, az ötven körüli hölgy valamennyire félvállról megkérdezte, melyik út vezet a dobbronaki orchidea-centrumhoz. A szabad kezemmel megmutattam nekik az irányt. Amikor elhajtottak, úgy éreztem magamat, mint Toldi Miklós Arany János nagy művében, amikor Laczkfy Endre, a nemesi sereg élén kevélyen lovagló hadvezér megkérdezte tőle: „hé paraszt, melyik út megyen itt Budára?”

Az emberek többsége szerint indokolatlan lehet a belső gyötrődésem, mégsem tehetek róla, hogy akad még manapság is ilyen érzékeny határ menti lélek. Hogy miért éppen az én bőrömbe bújtt bele, hosszú lenne magyarázni. Biztos, hogy ezt az érzést ma már kevesen osztják, és akad-nak olyanok is, akik – talán jogosan – „szélsőséges” jelzővel illetnek érte. A kisebbségi léten belüli állandó feszültség és őrlődés az ember általános értékrendjét bizonyára valamennyire eltorzítja. Olyan kerékvágányban járunk, ami a legtöbb ember számára ismeretlen és érthetetlen.

A nosztalgizáló, a múlt nyugalma iránt vágyakozó magamfajta embernek ezért varázslatos Magyarföld nyugalma, a közeli erdő menti virágos rét csodálatos látványa. Bizonyára az is így érez, aki idegenként vásárolt és berendezett itt egy kihalt családi házat. Idejönni néhány napra, hétre, elrugaszkodni a zajos világtól, mesebeli élmény, amilyen ma már nem sok helyen lehet találni. Azért is jó, hogy egyre többen ezt az életformát választják, mert tősgyökeres ember nem sok maradt már erre felé. Így legalább éldegél a település, lassul a pusztulása. Az már hab a tortán, hogy a fatemplomfesztivál fontos részévé vált a tájegység kulturális kínálatának, és életet lehel a múltidéző tájba. Így fénylik Magyarföld külső szemmel. Belülről azonban az itteni, és általában a határ menti mindennapok, amikor segítség nélkül egyedül kell tengődni öregén és betegen, kevésbé lehetnek leányálom!

Akkor sem lenne talán jobb a helyzet, ha az amerikai szakértőnek, aki az első világháború utáni békekonzferencián a zalai és vasi határvonal alakulását javasolta, megbillent volna a toll a kezében, és a virtuális vörös vonal öt-hat kilométerre nyugatabbra húzódná. Az államha-tárok szerencsére veszítettek múlt századbeli jelentőségükből, elválasztó merevségükből, és Európának ezen a részén légiesedtek. De, ahogy mi, a határ közelében élők gyakran mondo-gatjuk, a fejekben mélyen rögződött a korlátokat szabó államhatár, és a hozzá fűződő félelem is valamennyire megmaradt. Ha mégis megfélemezne rólunk, akkor mindig jön valami külső rákfene, mint 2020 tavaszán a rettenetes világjárvány, a koronavírus, amikor – még ha rövid időre is – ismét hermetikusan elzárt bennünket egymástól. A járvány megfékezésére vonatkozó, jogosan alkalmazott óvintézkedések mellett talán azért, hogy el ne feledjük...